

WSTĘP

Poszukiwania początków polskiej państwowości i korzeni zaszczepionej na jej gruncie w drugiej połowie X stulecia religii chrześcijańskiej postępują od momentu ukształtowania się w XIX wieku nowoczesnej historiografii. Stawiane były przez ostatnie dwa stulecia rozmaite pytania o rolę i miejsce chrześcijaństwa w obrządku łacińskim w dziejach państwa piastowskiego i wyrastającej zeń monarchii jagiellońskiej i odrodzonej Rzeczypospolitej. Kolejne pokolenia historyków, archeologów, teologów próbują na nowo opisać zjawiska związane z wprowadzeniem i utrwaleniem nowej religii na obszarze rodzącej się Polski, włączając ów opis w szeroki kontekst historyczny i terytorialny. Zbliżająca się 1050. rocznica aktu chrztu Mieszka I szczególnie sprzyja pogłębieniu refleksji na ten temat. W poznańskim środowisku historycznym zrodziła się idea szerokiego spojrzenia na wydarzenia z drugiej połowy X wieku i ukazania ich na tle rozprzestrzeniającego się na kontynencie europejskim chrześcijaństwa. Spróbujemy w trzech odsłonach nakreślić procesy, które doprowadziły w 966 roku Mieszka I do przyjęcia chrześcijaństwa, przez działalność jego następców utrwalonego w stuleciach XI i XII. Pierwsza odsłona poświęcona jest rozprzestrzenianiu się nowej religii na kontynencie europejskim i w jego bezpośredniej bliskości w I tysiącleciu n.e., kolejne zaś wskażą na ekspansję chrześcijaństwa na obszary „Europy Młodszej” i wreszcie jego zaprowadzenie w drugiej połowie X wieku w dziedzinie Piastów.

Dzisiaj oddajemy do rąk Czytelnika część pierwszą tak pomyślanej „trylogii”, w której szesnastu autorów zastanawia się nad początkami chrześcijaństwa oraz jego rozwojem i umacnianiem tak w granicach *Imperium Romanum*, jak i poza nimi aż po przełomowe w tym względzie stulecie X. Pierwsze teksty odnoszą się do najwcześniejszych wieków funkcjonowania chrześcijaństwa w ramach Cesarstwa Rzymskiego, a otwiera je przegląd problemów religijnych, z którymi stykali się Rzymianie od czasów Augusta aż po wiek VI, autorstwa Marii Dzielskiej (*W kręgu problemów religijnych cesarstwa rzymskiego*). O prawnych aspektach chrystianizacji *Imperium Ro-*

manum pisze Kazimierz Iłski, zaś ks. Stanisław Adamiak ukazuje procesy ekspansji chrześcijaństwa w pierwszych stuleciach naszej ery. Problematykę związaną ze strukturami organizacyjnymi Kościoła epoki wczesnego chrześcijaństwa usystematyzował Sławomir Bralewski („*Pierwszeństwo wynikające ze starszeństwa*” – *administracja Kościoła w epoce wczesnego chrześcijaństwa*).

Dwu innym wielkim religiom uniwersalnym powiązanych z chrześcijaństwem uwagę poświęcili Rafał Witkowski i Zdzisław Pentek. Pierwszy z nich odniósł się do judaizmu (mozaizmu), a zwłaszcza do rozwoju w jego łonie tendencji prozelitystycznych, natomiast drugi prowadzi nas ku relacjom pomiędzy wyznawcami trzech wielkich religii: chrześcijaństwa, judaizmu i islamu w dobie wczesnego średniowiecza. Obaj autorzy znacznie wykraczają poza granice kontynentalnej Europy, ukazując obszary styku chrześcijańsko-judaistyczno-islamskiego w Azji Mniejszej, na Bliskim Wschodzie, Półwyspie Iberyjskim czy na Sycylii.

W kręgu zainteresowań Leszka Pawła Słupeckiego i Stanisława Rosika znalazły się przedchrześcijańskie (pierwotne) religie plemion zamieszkujących Europę. Skupili się oni na Słowianach, Bałtach oraz Germanach i wyznawanych przez nich religiach w kontekście badań etnicznych i porównawczych. S. Rosik podjął studia nad paradygmatem etnicznym w dociekaniach nad systemami religijnymi Słowian i Bałtów w okresie przedchrześcijańskim. Natomiast L.P. Słupecki nakreślił panoramę wierzeń Germanów w zderzeniu ze światem zewnętrznym.

Wreszcie ostatnia, najobszerniejsza, część pracy odnosi się do ekspansji chrześcijaństwa poza granice *Imperium Romanum*, przede wszystkim na tereny szeroko rozumianego *Barbaricum*. Sekwencję tę otwiera tekst Krzysztofa Stopki poświęcony chrześcijaństwu na granicy Europy i Azji (Armenia, Albania Kaukaska, Persja oraz misje azjatyckie), a także w Etiopii. Do świata Germanów poddawanego chrystianizacji odnoszą się prace Jana Prostko-Prostyńskiego i Dariusza Andrzeja Sikorskiego. Pierwszy poddał oglądowi Germanów wnikających w granice cesarstwa i tam stykających się z chrześcijaństwem, drugi zaś podjął rozważania nad krzewieniem nowej religii pośród ludów germańskiej Germanii. Jerzy Strzelczyk i Maksymilian Sas przenoszą nas w świat swoistej kultury i chrześcijaństwa Wysp Brytyjskich. Wywód J. Strzelczyka zapoznaje Czytelnika z procesami i zjawiskami, jakie towarzyszyły chrystianizowaniu Irlandii, natomiast dociekania M. Sasa dotyczą dróg nawracania władców na przykładzie rządzących Kentem oraz Nortumbrią królów Ethelreda i Edwina.

Tom zamykają trzy teksty, z których pierwszy, autorstwa Macieja Salamona, jednocześnie zapowiada tematykę naszych przyszłych szczegółowych dociekań, czyli rozszerzenie chrześcijaństwa na „Europę Młodszą”, zwłaszcza w kontekście misyjnym. Adam Krawiec w sposób syntetyczny ukazuje rolę cywilizacyjną chrześcijaństwa we wczesnym średniowieczu, zaś Marek Cetwiński podsumowuje całość, kładąc nacisk na wątki jubileuszowe (1050-lecie chrztu Polski, czy też chrztu Mieszka I) oraz sposoby i metody badań zjawisk kulturowych i religijnych.

Niniejszy zbiór, oparty na dociekaniach szczegółowych, stanowi próbę ukazania rangi przemian religijnych i społecznych, a w ślad za nimi kulturowych, jakie dokonywały się w całym I tysiącleciu n.e., kształtując średniowieczną *Respublica Christiana* i jednocześnie nasz krąg cywilizacyjny. Badając zjawiska tak dawnych instytucji kościelnych, jak i religijności w ogóle, ciągle poszukujemy nowych sposobów wypowiedzi i nowych metod badawczych, i ciągle też borykamy się ze zbyt skąpą, często jednostronną i trudną do interpretacji podstawą źródłową. Wypada nam tylko pozostać z nadzieją, że *Chryścianizacja Europy* stanie się zaczynem do nowych, nie tylko rocznicowych, dysput wokół dziejów Kościoła i religijności.

W Poznaniu, w grudniu 2014 roku

Józef Dobosz, Jerzy Strzelczyk